

KRZYSZTOF WRÓBLEWSKI

Uniwersytet Wrocławski

OSOBA NAJBLIŻSZA I OSOBA
W SZCZEGÓLNIIE BLISKIM STOSUNKU OSOBISTYM
JAKO OSOBOWE ŹRÓDŁO DOWODOWE
W POSTĘPOWANIU KARNYM

Jak się wskazuje w literaturze, zasadniczym przedmiotem procesu karnego (postępowania karnego) jest problem odpowiedzialności karnej. W istocie bowiem badaniu kwestii tej odpowiedzialności oraz jej ewentualnego zakresu i konsekwencji z tym związanych poświęcony jest przebieg całego procesu karnego¹. Pośrednio wskazuje na to również treść art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k.², podkreślająca celowość takiego ukształtowania regulacji prawnych zawartych w kodeksie postępowania karnego, aby sprawcę wykryć i pociągnąć do odpowiedzialności karnej, oraz żeby osoba niewinna takiej odpowiedzialności nie poniosła.

Badanie kwestii odpowiedzialności karnej nie może przybrać formy dowolnego rozstrzygnięcia przez właściwy organ o zdarzeniu i związanej z nim odpowiedzialności bez posiadania wiedzy o istotnych dla rozstrzygnięcia okolicznościach potwierdzonych w zebranych w sprawie materiale dowodowym. Rozstrzygnięcie o odpowiedzialności karnej wiąże się bowiem z uzyskaniem wiedzy o zdarzeniu przeszłym (w którym organ rozstrzygający nie uczestniczył, nie był jego świadkiem lub które go bezpośrednio lub pośrednio w określonym zakresie nie dotyczy – podlegałyby bowiem wówczas ze względu na brak bezstronności wyłączeniu od udziału w sprawie – art. 40, 41 i 47 k.p.k.). Ustalenie przez organ procesowy stanu faktycznego w konkretnej sprawie karnej, dające asumpt do rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialności karnej, musi opierać się zatem na faktach udowodnionych w toku postępowania zgodnie z przepisami prawnymi obowiązującymi w tym zakresie³. Tylko dowody przeprowadzone w postępowaniu dowodowym i ujawn-

¹ S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2003, s. 17, 22–23.

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555 ze zm.).

³ S. Waltoś, *op. cit.*, s. 335.

nione na ich podstawie w toku rozprawy głównej okoliczności stanowiąc mogą podstawę wyroku (art. 410 k.p.k.). Wszystkie natomiast przeprowadzone dowody powinny być, zgodnie z art. 7 k.p.k., oceniane przez organ procesowy swobodnie, co implikuje konieczność badania pod względem wpływu na rozstrzygnięcie zarówno poszczególnych dowodów, jak i ich wzajemnych korelacji. Ocena taka powinna znaleźć swe odzwierciedlenie w uzasadnieniu faktycznym wydanego przez sąd wyroku (art. 424 k.p.k.). W szczególności chodzi o ocenę wiarygodności przeprowadzonych dowodów.

W tym kontekście duże znaczenie mają dowody pochodzące od osobowych źródeł dowodowych. To bowiem z tym rodzajem źródeł wiąże się dodatkowe zagadnienie związane z motywami leżącymi u podstaw składania zeznań określonej treści. Poznanie przez organ procesowy rzeczywistych motywów zeznań (szczerych – prawdziwych, zgodnych z posiadaną wiedzą lub z nią niezgodnych, nie-szczerych – fałszywych⁴) ma w związku z tym ogromne znaczenie dla oceny ich wartości dowodowej. To zaś możliwe jest po dokładnym rozpoznaniu cech świadka, jego osobowości, warunków życiowych i możliwych dla niego konsekwencji złożenia określonego zeznania⁵.

Wymienione okoliczności nabierają wyjątkowego znaczenia w przypadku pewnej grupy osobowych źródeł dowodowych, a mianowicie grupy osób najbliższych i osób w szczególnie bliskim stosunku osobistym (zwanym wspólnie w dalszej części pracy osobami bliskimi).

Kategoria osoby najbliższej ujęta została przez ustawodawcę w formę definicji legalnej w art. 115 § 11 k.k.⁶ Zgodnie z powołanym przepisem prawnym osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu. Poza osobą pozostającą we wspólnym pożyciu, przynależność do grupy podmiotów z art. 115 § 11 k.k. determinowana jest zatem przez istnienie pomiędzy oskarżonym (podejrzany) a osobowym źródłem dowodowym oznaczonego stosunku prawnego o charakterze prawnorodzinnym.

Kategoria osoby w szczególnie bliskim stosunku osobistym nie została przez ustawodawcę zdefiniowana. W związku z tym należy uznać, że podobnie jak w przypadku osoby pozostającej we wspólnym pożyciu, decydujące znaczenie dla uznania przynależności do tej grupy będzie miało istnienie pomiędzy powołanymi osobami kwalifikowanego stosunku społecznego. Przy czym w wypadku wspólnego pożycia za istotne i niezbędne elementy uznaje się wspólne pożycie zarówno

⁴ M. Ciosek, K. Kmiecik, *Psychologia kliniczna. Wprowadzenie do psychologii sądowo-penitencjarnej*, Gdańsk 1987, s. 95–96.

⁵ M. Ciosek, *Psychologia sądowa i penitencjarna*, Warszawa 2003, s. 91.

⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 ze zm.).

psychiczne, fizyczne, jak i wspólnotę ekonomiczną⁷. A za osobę pozostającą w wspólnym pożyciu uważa się osobę będącą w związku co do istoty takim samym jak małżeński, tyle tylko, że pozbawionym węzła prawnego⁸. Za osobę w szczególnie bliskim stosunku osobistym natomiast uznaje się osobę nienależącą do grupy osób najbliższych, którą jednak z oskarżonym (podejrzany) łączy podobna do osób najbliższych relacja o charakterze szczególnie bliskim i osobistym. Istnienie takiego stosunku podlegało będzie ocenie organu procesowego w okolicznościach konkretnej sprawy⁹.

Za wyróżnieniem wskazanej grupy podmiotów przemawia kilka kwestii.

Po pierwsze, dotyczące tej grupy unormowania karnoprosesowe oraz karnomaterialne, których zastosowanie może w istotny sposób wpływać na wszczęcie, przebieg i rezultat procesu karnego.

Po drugie, więź o charakterze prawnym i społecznym łącząca oskarżonego (podejrzanego) z osobą najbliższą lub będącą w szczególnie bliskim stosunku osobistym.

Jeśli chodzi o regulacje karnoprosesowe, należy wskazać na przepisy art. 182 i art. 185 k.p.k. Artykuł 182 k.p.k. dotyczący osoby najbliższej stanowi podstawę do odmowy złożenia zeznań przez taką osobę. Przepis art. 185 k.p.k., regulujący sytuację procesową osoby w szczególnie bliskim stosunku osobistym, wprowadza natomiast możliwość zwolnienia takiej osoby, na jej wniosek, od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytania. Podstawowa różnica pomiędzy powołanymi unormowaniami polega zatem na tym, że w przypadku osoby najbliższej dla oskarżonego (podejrzanego) decyzja o odmowie składania zeznań należy do samej osoby najbliższej (art. 182 § 1 k.p.k.), podczas gdy w przypadku osoby będącej w szczególnie bliskim stosunku osobistym z oskarżonym (podejrzany) to organ procesowy, na wniosek takiej osoby, podejmuje decyzję o zwolnieniu od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytania (art. 185 k.p.k.). Podobny jest natomiast skutek skorzystania przez osoby bliskie z przysługujących im uprawnień procesowych. Zgodnie bowiem z art. 186 k.p.k. w przypadku złożenia przez powołane osoby (nie później niż przed rozpoczęciem pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym) oświadczenia o skorzystaniu ze swych uprawnień, poprzednio złożone zeznania tych osób nie mogą służyć za dowód, ani być odtworzone. Oświadczenie takie przesądza o zakresie materiału dowodowego w sprawie. Zaznaczyć jednak trzeba, że oświadczenie to nie wyklucza możliwości późniejszego złożenia zeznania przez osobę bliską, a także udowodnienia okoliczności,

⁷ K.T. Boratyńska, A. Górski [w:] K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 406.

⁸ L.K. Paprzycki [w:] J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1–424 KPK*, Zakamycze 2006, s. 502.

⁹ L.K. Paprzycki, *op. cit.*, s. 525.

których dotyczyła odmowa lub zwolnienie z zeznań za pomocą innych środków dowodowych¹⁰.

W zakresie przepisów karnomaterialnych, dotyczących przede wszystkim kwestii inicjowania postępowania karnego, należy zwrócić uwagę na fakt, iż ustawodawca, regulując niektóre typy czynów zabronionych, wprowadza wnioskowy tryb ścigania w przypadku, gdy pokrzywdzonym jest osoba najbliższa. Wskazać można np. na art. 278 § 4 k.k. czy art. 284 § 4 k.k., gdzie normodawca stanowi, że jeżeli przestępstwo popełniono na szkodę osoby najbliższej, ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego.

Z powołanymi regulacjami prawnymi wiąże się ściśle drugi ze wskazanych czynników wyróżnienia, tj. specyficzna więź łącząca oskarżonego (podejrzanego) ze świadkiem – osobą bliską. Relacja ta, nie tylko o charakterze społecznym i emocjonalnym, ale często i majątkowym, powodować może daleko idące konsekwencje.

Z jednej strony osoby najbliższe i osoby będące w szczególnie bliskim stosunku osobistym, ze względu na bliski kontakt z oskarżonym (podejrzany), mogą mieć bardzo cenne informacje o jego osobie. Mogą to być informacje zarówno o jego warunkach osobistych, sposobie życia i zachowania, jak i informacje dotyczące okoliczności zdarzenia istotnego z punktu widzenia toczącego się postępowania karnego.

Z drugiej strony osobami tymi, z tych samych względów, mogą kierować szczególne pobudki w składaniu zeznań określonej treści. Mogą one chcieć złożyć zeznania, których treść spowoduje zminimalizowanie możliwości pociągnięcia oskarżonego (podejrzanego) do odpowiedzialności karnej albo wręcz odwrotnie – doprowadzić do jego skazania i w tym celu składać zeznania nieszczerze (fałszywe, niezgodne z posiadaną przez nie wiedzą o istotnych okolicznościach) bądź pewne okoliczności ukrywać¹¹.

W tym kontekście osoba bliska może m.in. wykorzystać instytucję z art. 182 i art. 185 k.p.k. i złożyć w postępowaniu przygotowawczym (przy niewielkim i „poszlakowym” materiale dowodowym) zeznania obciążające, pozwalające na sformułowanie i wniesienie aktu oskarżenia do sądu, aby na etapie postępowania sądowego skorzystać z uprawnienia, o którym mowa w art. 186 k.p.k., w celu uzyskania uniewinnienia na skutek braku ujawnienia w toku rozprawy głównej istotnych, obciążających okoliczności (art. 410 k.p.k. w zw. z art. 7 k.p.k.).

Znaczenie może także mieć istniejące po stronie osoby najbliższej uprawnienie do inicjowania postępowania karnego przy określonych typach czynów zabronionych (popełnionych na ich szkodę, np. art. 278 § 4 k.k. czy art. 284 § 4 k.k.).

---

¹⁰ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 872, 884.

¹¹ M. Ciosek, *op. cit.*, s. 130–131.

Chodzi tu zwłaszcza o konsekwencje prawne złożonych zeznań i wydanego na ich podstawie rozstrzygnięcia dla sytuacji prawnej osoby najbliższej. W takiej bowiem sytuacji osoba najbliższa (pokrzywdzony) staje się stroną postępowania przygotowawczego (art. 299 § 1 k.p.k.) oraz może stać się stroną postępowania sądowego jako oskarżyciel posiłkowy (art. 53 k.p.k.). Może mieć wówczas interes w wydaniu rozstrzygnięcia danej treści. Interes ten może się przejawiać m.in. w chęci uzyskania kompensacji poniesionej w wyniku przestępstwa szkody lub w chęci odniesienia dodatkowej korzyści.

Jak już wspomniano, oskarżonego (podejrzanego) z osobą najbliższą poza więzią o charakterze emocjonalnym łączyć mogą relacje prawnorodzinne. Te z kolei wiązać się mogą z istnieniem pomiędzy tymi osobami stosunków cywilnoprawnych, w tym o charakterze majątkowym.

W związku z tym impulsem do złożenia określonego zeznania przez takie osoby może być z jednej strony chęć odniesienia korzyści majątkowej lub osobistej, z drugiej zaś strony niedopuszczenie do poniesienia straty majątkowej. Odniesienie korzyści majątkowej lub osobistej wiązać się może z uzyskaniem na skutek wydania wyroku skazującego argumentów, które mogą być wykorzystane w innym postępowaniu sądowym (np. dotyczącym rozwiązania związku małżeńskiego). Poniesienie straty majątkowej może być związane m.in. z rozwiązaniem na skutek wydania wyroku skazującego stosunku pracy z osobą bliską świadka (utrata wynagrodzenia), z orzeczeniem w stosunku do takiej osoby kary grzywny, ograniczenia wolności w postaci potrącenia 10–25% wynagrodzenia, środków karnych o charakterze majątkowym (np. świadczenia pieniężnego) czy też orzeczeniem obowiązku naprawienia przez skazanego szkody.

Jak z tego wynika, osobą najbliższą i osobą będącą w szczególnie bliskim stosunku osobistym kierować mogą różne względy przy składaniu zeznania.

Dlatego tak dużego znaczenia, w kontekście oceny szczerości zeznań osób bliskich oraz badania wiarygodności przeprowadzanych w toku postępowania karnego dowodów, nabiera poznanie przez organ procesowy rzeczywistych motywów działania przez wskazane osobowe źródła dowodowe. Zgodnie zaś z powołanymi uprzednio wskazaniem, osiągnięcie tego celu możliwe będzie po prawidłowym przeprowadzeniu czynności przesłuchania z uwzględnieniem cech, osobowości i warunków życiowych świadka – osoby bliskiej oraz możliwych dla niej konsekwencji złożenia określonego zeznania, a także wzajemnych relacji zachodzących pomiędzy takim świadkiem a oskarżonym (podejrzanym). Przy czym organ procesowy nie powinien także tracić z pola widzenia faktu, iż w wielu przypadkach osoby bliskie nie będą świadkami naocznymi, lecz świadkami ze słyszenia, których istotne wiadomości pochodzić będą od samych oskarżonych (podejrzanych).

W tym zakresie niezbędne jest przestrzeganie przez osobę przesłuchującą zarówno obowiązujących w ramach czynności przesłuchania ogólnych zasad praw-

nych, jak i reguł związanych z psychologią zeznań. Jeśli chodzi o zasady prawne, chodzić będzie przede wszystkim o zakaz zadawania pytań sugerujących osobie przesłuchiwanej treść odpowiedzi (art. 171 § 4 k.p.k.) oraz zakaz stosowania przymusu, hipnozy albo środków chemicznych lub technicznych wpływających na procesy psychiczne i nieświadome reakcje organizmu osoby przesłuchiwanej (art. 171 § 5 k.p.k.). Reguły dotyczące psychologii zeznań, muszą natomiast uwzględniać psychologiczne aspekty odbioru, przechowywania i odtwarzania informacji oraz postrzegania czynności przesłuchania jako procesu komunikacji interpersonalnej, w ramach którego następuje wzajemne oddziaływanie i przekaz informacji¹². Wiązać się będą zatem z przeprowadzeniem czynności przesłuchania w sposób pozwalający na jak najmniejsze zakłócenia werbalnej i pozawerbalnej komunikacji pomiędzy osobą przesłuchującą a przesłuchiwaną, maksymalizujący jakość zeznań (swoboda wypowiedzi, życzliwość, brak agresji, sugestii, przymusu)¹³.

Organ dokonujący przesłuchania oraz oceny złożonych zeznań powinien również uwzględnić okoliczności ogólne związane z podmiotowymi uwarunkowaniami wiarygodności zeznań, takie jak wiek, płeć, cechy osobowości czy intelektu¹⁴.

Przy przesłuchaniu w charakterze świadka osoby najbliższej i osoby będącej w szczególnie bliskim stosunku osobistym dużego znaczenia nabiera faza czynności wstępnych, w której organ procesowy uzyskuje podstawowe informacje o osobie świadka, takie jak dane osobowe i stosunek do oskarżonego (podejrzanego). Pozwala to, po pierwsze, na zakwalifikowanie takiego świadka do omawianej grupy osobowych źródeł dowodowych (co pociąga za sobą obowiązek pouczenia świadka o przysługujących mu uprawnieniach, o których mowa w art. 182 i 185 k.p.k. – art. 191 § 2 k.p.k.), a ponadto na pozyskanie wstępnych wiadomości o relacji rodzinnej i emocjonalnej wiążącej tego świadka z oskarżonym (podejrzanym).

Najistotniejsze znaczenie ma jednak faza merytoryczna zeznania, obejmująca zadawanie pytań. Na tym etapie przesłuchania uzyskać można szczegółowszą wiedzę o rzeczywistych stosunkach łączących świadka z oskarżonym (podejrzanym), a przede wszystkim informacje o okolicznościach istotnych dla rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialności karnej. Z tego punktu widzenia duże znaczenie ma zastosowanie przez organ procesowy odpowiedniej metody przesłuchania, mogącej najlepiej zrealizować cele tej czynności procesowej.

W tym zakresie trudno wskazać jedną, decydującą metodę, która pozwoliłaby na każdorazowe osiągnięcie celu w postaci pozyskania najdokładniejszych zeznań oraz informacji pozwalających na jednoznaczną ocenę, czy złożone przez osobę bliską zeznania są szczerze czy też nieszczerze (fałszywe). Wybór właściwej metody

¹² Z. Marten, *Wstęp do psychologii sądowej*, Katowice 1990, s. 155.

¹³ M. Ciosek, *op. cit.*, s. 97–98.

¹⁴ *Ibidem*, s. 118–130.

lub metod powinien być dostosowany do okoliczności danej sprawy i ulegać w miarę potrzeby ciągłej aktualizacji w toku przesłuchania¹⁵.

Kierując się jedynie ogólnymi założeniami, zasadne wydaje się wskazanie, że w przypadku zeznań osób najbliższych i będących w szczególnie bliskim stosunku osobistym niewystarczające jest poprzestanie na zastosowaniu metody spontanicznej relacji. Biorąc bowiem pod uwagę charakter i wielość ewentualnych motywów zeznań osób bliskich, ograniczenie przesłuchania jedynie do umożliwienia świadkowi swobodnej wypowiedzi spowodować może pozyskanie przez organ procesowy materiału wybiórczego, specjalnie wyselekcjonowanego przez świadka.

Jednocześnie jednak podnieść należy, że pomimo swej niewystarczalności metoda spontanicznej relacji pozwala na uzyskanie przez organ procesowy cennych informacji o cechach indywidualnych świadka, a także na zorientowanie się w jego wiedzy na temat istotnych okoliczności. W przypadku posiadania przez organ przesłuchujący wcześniejszej wiedzy o tych okolicznościach może to pozwolić na ujawnienie dążenia świadka do złożenia zeznania nieszczerego (niezgodnego z posiadaną przez niego wiedzą), co dostarczyć może wskazówek, jakie pytania należy sformułować w późniejszej fazie przesłuchania¹⁶.

Stanović to może zatem doskonały punkt wyjścia do dalszego etapu przesłuchania, którego celem jest zarówno uzyskanie szczegółowszych informacji o okolicznościach, będących przedmiotem składanego zeznania, jak i zweryfikowanie ewentualnych niekonsekwencji powstałych w toku przesłuchania.

W tym zakresie celowe wydaje się zastosowanie metody pytań ukierunkowanych oraz badania krzyżowego. Metoda pytań ukierunkowanych, polegająca na zadawaniu osobie zeznającej pytań szczegółowych, pozwolić może organowi procesowemu na zrekonstruowanie stanu faktycznego w oparciu o bardziej konkretne (istotne z punktu widzenia przesłuchującego) informacje nacechowane większą dokładnością. Przy czym zastrzec należy, iż pytania powinny być neutralne, jasno i zwięźle sformułowane, a także niesugerujące¹⁷. Istotne znaczenie w przypadku osób najbliższych i osób będących w szczególnie bliskim stosunku osobistym może mieć przesłuchanie z zastosowaniem badania krzyżowego. Przesłuchanie to, opierające się na zadawaniu wielu szczegółowych pytań, zmodyfikowanych za i przeciw rekonstruowanym faktom, posłużyć może do wykazania pewnych sprzeczności i nieścisłości (zeznanie nieszczerze). Nie może natomiast służyć do dyskredytowania osoby przesłuchiwanej w zakresie braku kwalifikacji etycznych, fachowych czy intelektualnych¹⁸. Dodatkowo, przy wątpliwościach organu przesłuchującego co do szczerości zeznań osób bliskich może on (oczywiście w gra-

¹⁵ T. Hanausek, *Kryminalistyka. Zarys wykładu*, Zakamycze 2005, s. 217.

¹⁶ M. Ciosek, *op. cit.*, s. 99.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Z. Marten, *op. cit.*, s. 210 oraz podana tam literatura.

nicach określonych przez art. 171 k.p.k., zwłaszcza zaś jego § 4 i 5) zwrócić uwagę świadka na logiczne sprzeczności w jego zeznaniach (metoda refleksji logicznej), odwołać się do jego uczuć wyższych (metoda perswazji) czy też znając rzeczywiste motywy kłamstwa (nieszczerości), ujawnić je świadkowi, co może go nakłonić do szczerego ujawnienia posiadanej przez niego wiedzy¹⁹.

Pomocne przy wewnętrznym konfrontowaniu zeznań osoby bliskiej może się okazać również zastosowanie metody przesłuchania poznawczego, a ściślej jednej z jej technik, polegającej na opisie konkretnego zdarzenia w różnym porządku chronologicznym (nie tylko od początku do końca, ale także od końca do początku, od środka do końca itd.)²⁰. Metoda ta daje w przypadku wcześniejszego przygotowania przez osobę bliską wersji zdarzenia (zeznania) możliwość „wybicia” świadka z wyuczonego schematu, powstania u niego istotnych wątpliwości, dłuższego zawahania, co wskazywać może na spreparowany (nieszczerzy) charakter składanych przez niego zeznań.

Pamiętać bowiem należy, że ocena szczerości składanych zeznań i ich wiarygodności nie musi opierać się wyłącznie na informacjach uzyskanych w drodze komunikatów werbalnych. Cennych informacji dostarczyć mogą sygnały pozawerbalne. Przyjmuje się bowiem, że zeznaniom, a przede wszystkim składaniu zeznań fałszywych towarzyszą emocje, które z racji mniejszej zdolności świadka do ich kontrolowania znajdują odzwierciedlenie w zachowaniu trudnym do ukrycia. Oprócz reakcji związanych ze stresem wynikającym z samej sytuacji przesłuchania, u osób składających nieszczerze zeznania zachodzić mogą m.in. procesy emocjonalne (poczucie winy – odwrócenie wzroku; strach i podniecenie – nasilenie ruchów ciała, zaburzenia mowy, wyższy ton głosu) oraz procesy poznawcze i związane z kontrolowaniem siebie (konieczność kreowania kilku fałszywych okoliczności, które byłyby ze sobą niesprzeczne, a w związku z tym prawdopodobne i wiarygodne – np. dłuższe zwlekanie z odpowiedzią, zaburzenia mowy, wolniejsza mowa)²¹.

Pożądane efekty przynieść może przesłuchanie osoby najbliższej i osoby będącej w szczególnie bliskim stosunku osobistym z zastosowaniem konfrontacji (art. 172 k.p.k.). Taka metoda przesłuchania, zbieżna z metodą „szachową” lub „symultaniczną”, może być pomocna przy zaistnieniu sprzeczności w zgromadzonym w sprawie materiale dowodowym (pomiędzy zeznaniem osoby bliskiej a resztą materiału dowodowego). W takim wypadku konfrontacja pozwala na rozstrzygnięcie powstałych wątpliwości co do wiarygodności kilku pozostających w sprzeczności środków dowodowych oraz na wyciągnięcie wniosków m.in. co

¹⁹ *Ibidem*, s. 216–217.

²⁰ M. Ciosek, *op. cit.*, s. 100–101.

²¹ A. Memon, A. Vrij, R. Bull, *Prawo i psychologia. Wiarygodność zeznań i materiału dowodowego*, Gdańsk 2003, s. 48–53.

do wiarygodności zeznań złożonych przez osobę najbliższą lub osobę pozostającą w szczególnie bliskim stosunku osobistym.

Podsumowując, należy stwierdzić, że w przebiegu postępowania karnego oraz badania kwestii odpowiedzialności karnej osoby najbliższe i osoby będące w szczególnie bliskim stosunku osobistym zajmują ważne miejsce.

Wynika to nie tylko z faktu wprowadzenia przez ustawodawcę odpowiednich regulacji prawnych dotyczących tej grupy osobowych źródeł dowodowych, ale przede wszystkim ze szczególnej relacji o charakterze emocjonalno-prawnym, łączącej osobę bliską z oskarżonym (podejrzany), a także wynikającej z niej wyjątkowości i mnogości motywów, jakie mogą być podstawą składania przez te osoby nieszczerých zeznań.

Wszystkie te elementy, a także wzgląd na zasadę prawdy materialnej (art. 2 § 2 k.p.k.) oraz rzetelność i prawidłowość postępowania karnego (w tym wydane-go w jego wyniku rozstrzygnięcia) pozwalają na wysunięcie pod adresem organów procesowych postulatu każdorazowego wnikliwego zbadania rzeczywistych motywów zeznania składanego przez osoby bliskie. Badanie takie, przeprowadzone w ramach prawidłowo dokonanej czynności przesłuchania, z uwzględnieniem zarówno regulacji prawnych, jak i wskazań psychologii sądowej, w tym dozwolonych prawnie metod przesłuchania, doprowadzić może do właściwej oceny ich wiarygodności.

Jednocześnie za niezbędne należy uznać zobowiązanie do wszechstronnego i swobodnego, w okolicznościach konkretnej sprawy karnej, rozważenia całego zebranego w sprawie materiału dowodowego z uwzględnieniem zasad prawidłowego rozumowania, wskazań wiedzy oraz doświadczenia życiowego. W tym poprzez każdorazowe konfrontowanie zeznań osób najbliższych i osób będących w szczególnie bliskim stosunku osobistym z treścią pozostałych zebranych w sprawie środków dowodowych o charakterze zarówno rzeczowym, jak i osobowym.